

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1826

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1079

Kitap Adı : Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri

Book Title : Kastamonu Madrasas Throughout History

ISBN : 978-625-8724-33-2

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724332

Yazar | Author: Mustafa Yavuz | orcid.org/0000-0001-9731-5874

Kurum | Institution: Diyanet İşleri Başkanlığı

ROR ID: ror.org/007x4cq57

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 16 x 24 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 379 (xviii + 357)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ocak | January 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRCV - Dini kurumlar ve kuruluşlar | Religious institutions & organizations

BISAC: REL108030 - İslam / Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRAM2 - İslam eğitimi tarihi | History of education – Islamic education

LC Classification: LC905.T9 - Türkiye'deki Medreseler | Madrasas in Turkey

DEWEY: 297.77 - İslami eğitim kurumları | Islamic religious education institutions

WoS Category: Tarih | History

WoS Citation Topics Meso: 6.2 - Beşerî Bilimler | Humanities

WoS Citation Topics Micro: 6.2.14 - Orta Doğu ve İslam Araştırmaları | Middle Eastern & Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1202 - Tarih ve Felsefe | History and Philosophy of Science

Atıf Bilgisi | Cite as: Yavuz, Mustafa. *Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Bu çalışma Prof. Dr. Gülgün UYAR danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2023 yılında tamamlanan *Kastamonu Medreseleri ve Uleması* isimli doktora tezinden türetilmiştir.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri

Mustafa YAVUZ

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Dr. Mustafa YAVUZ

1971 yılında Kastamonu'nun Bozkurt ilçesinde dünyaya gelen Dr. Mustafa Yavuz, ilk öğrenimini doğduğu köy olan Alantepe'de bitirdi. Ardından ortaöğrenimini 1991 yılında İnebolu İmam-Hatip Lisesi'nde tamamladı. Meslek hayatına 1993-1996 yılları arasında memleketi Bozkurt'un Bayram Gazi köyünde İmam-Hatip olarak adım atan Yavuz, bu ilk görevini takiben İstanbul'a tayin oldu. 1996-2001 yılları arasında Beyoğlu Büyük Piyale Paşa Camii'nde Müezzin-Kayyum olarak vazifesini sürdürürken, eş zamanlı olarak akademik hayatına da devam etti.

Yavuz, yükseköğrenimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 1996-2000 yılları arasında tamamladı. Mezuniyetinin ardından 2001-2002 yıllarında Beykoz'da stajyer vaiz olarak görev yaptı. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki mesleki gelişimine İstanbul Pendik Haseki Eğitim Merkezi'nde devam ederek, 2005 yılında Arapça bölümünden mezun olup ihtisas eğitimini ikmal etti.

Lisansüstü çalışmalarını İslam Tarihi alanına yoğunlaştıran yazar, 2006 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde yüksek lisans derecesini aldı. 2023 yılında ise aynı üniversitede kaleme aldığı "Kastamonu Medreseleri ve Uleması" başlıklı doktora teziyle doktor unvanını ihraz etti.

Kariyeri boyunca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın farklı kademelerinde önemli idari sorumluluklar üstlenen Dr. Mustafa Yavuz'un görev safahatı şu şekildedir:

Vaizlik: Gaziosmanpaşa, İstanbul (2005)

İlçe Müftülüğü: Gümüşhane-Köse (2005-2008), Kastamonu-Cide (2008-2014) ve Düzce-Kaynaşlı (2014-2017).

İl Müftü Yardımcılığı: İstanbul (2017-2023).

2023 yılı itibarıyla Bursa İl Müftü Yardımcısı olarak atanan Yavuz, halen bu görevini sürdürmektedir.

Dr. Mustafa Yavuz'un

"Meşihat Arşivi Müftü Defterlerine Göre XIX. Yüzyıl ve Sonrası Kastamonu Müftüleri (1804-1924)"

"Candaroğlu İsmail Bey ve Medresesi" adlı makaleleri bulunmaktadır.

Ayrıca Diyanet Aylık Dergi'de dini içerikli makaleleri yayımlanmıştır. Arapça bilen yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

About the Author

Dr. Mustafa YAVUZ

Was born in 1971 in the Bozkurt district of Kastamonu. He completed his primary education in his native village of Alantepe. He then finished his secondary education at İnebolu Imam-Hatip High School in 1991. He began his professional career as an Imam-Hatip in his hometown, serving in Bayram Gazi village of Bozkurt between 1993 and 1996. Following this initial appointment, he was transferred to Istanbul. While serving as Müezzîn-Kayyım at the Büyük Piyale Paşa Mosque in Beyoğlu between 1996 and 2001, he simultaneously continued his academic studies.

Dr. Yavuz completed his undergraduate education at the Faculty of Theology, Marmara University between 1996 and 2000. After graduation, he served as a trainee preacher (vaiz) in Beykoz during the 2001–2002 period. He continued his professional development within the Presidency of Religious Affairs by attending the Istanbul Pendik Haseki Training Center, where he completed his specialization education and graduated from the Arabic Department in 2005.

Focusing his postgraduate studies on Islamic History, Dr. Yavuz obtained his master's degree in 2006 at the Faculty of Theology, Marmara University. In 2023, he earned his PhD from the same university with his doctoral dissertation entitled "Madrasas and Scholars of Kastamonu."

Throughout his career, Dr. Mustafa Yavuz has held significant administrative positions at various levels within the Presidency of Religious Affairs. His professional appointments include:

Preacher (Vaiz): Gaziosmanpaşa, Istanbul (2005)

District Mufti: Köse, Gümüşhane (2005–2008); Cide, Kastamonu (2008–2014); and Kaynaşlı, Düzce (2014–2017)

Deputy Provincial Mufti: Istanbul (2017–2023)

As of 2023, Dr. Yavuz has been serving as Deputy Provincial Mufti of Bursa, a position he continues to hold.

Dr. Mustafa Yavuz is the author of the following scholarly articles:

"Muftis of Kastamonu in the 19th Century and After According to the Mufti Registers of the Shaykh al-Islamate Archive (1804–1924)"

"Candaroglu İsmail Bey and His Madrasa"

In addition, his religious articles have been published in Diyanet Monthly Magazine. Dr. Yavuz is proficient in Arabic, married, and the father of three children

Kitap Hakkında

Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri

“*Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri*” adlı bu çalışma, Kastamonu’nun yaklaşık yedi asra yayılan dinî ve ilmî hafızasını, medreseler ve kütüphaneler ekseninde ele almıştır. Akademik bir yol izlenerek kaleme alınan eser, Anadolu’nun bu kadim şehrinde kurulmuş olan eğitim kurumlarının tarih içindeki yerini, belge ve verilerin rehberliğinde görünür kılmayı amaçlamıştır.

Çalışma, Kastamonu’nun XIII. yüzyılın başlarında Çobanoğulları idaresinde bir Türk-İslam yurdu hâline gelişinden başlayarak Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar uzanan geniş bir zaman dilimini kuşatır. Bu uzun tarihsel yolculuk boyunca şehir, ilmin, irfanın ve kültürün mayalandığı canlı bir merkez olarak izlenir. Medreseler, bu dönüşümün hem mekânsal hem de zihinsel taşıyıcıları olarak ele alınırken, mimarının ötesine geçilerek kurumlar, insanlar ve üretilen ilim birlikte değerlendirilir.

Eserde öncelikle İslam eğitim tarihinin Suffe’den Nizâmiye medreselerine uzanan kurumsallaşma çizgisi esas alınır ve Kastamonu’daki ilk eğitim müesseseleri bu çerçevede incelenir. Atabey Gazi Medresesi ile başlayan süreç, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen medreseler kronolojik bir bütünlük içinde ele alınarak şehrin ilmî serüveni adım adım takip edilir.

Ardından Kastamonu merkez ile 13 ilçede faaliyet göstermiş toplam 69 medrese tespit edilerek kapsamlı bir envanter ortaya konur. Bu medreselerin vakfiye kayıtları, fiziki durumları, müderris kadroları ve öğrenci profilleri; arşiv belgeleri ve salnâmelerin ışığında değerlendirilir.

Çalışmanın bir diğer önemli ayağını ise kütüphaneler oluşturur. Kastamonu ve ilçelerindeki 21 kütüphane ve bu kütüphanelerdeki kitap varlığı analiz edilerek, şehrin entelektüel birikimi somut verilerle ortaya konur.

Eserde ayrıca Kastamonu medreselerinde görev yapmış son dönem müderrisleri ile Kastamonu doğumlu olup Osmanlı ilmiye teşkilatının en üst makamına yükselmiş üç Şeyhülislam—Sâdî Çelebi, Bâlîzâde Mustafa Efendi ve Mustafa Âşir Efendi—biyografik ve ilmî yönleriyle ele alınarak şehrin yetiştirdiği ilim adamları üzerinden bir zihniyet haritası çizilir.

Sonuç itibarıyla “*Tarih Boyunca Kastamonu Medreseleri*”, vakfiye metinleri, krokiler ve zengin eklerle desteklenen yapısıyla Kastamonu’nun Anadolu’daki merkezi konumunu eğitim tarihi perspektifinden belgeleyen akademik bir eser niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu; Medrese; Vakıf; Müderris; Kütüphane; İsmail Bey; Yakub Ağa; Ahmed Siyahi; Şeyhülislam

About the Book

Kastamonu Madrasas Throughout History

This study, entitled “*Kastamonu Madrasas Throughout History*” examines Kastamonu’s nearly seven-century-long religious and scholarly memory through the lenses of madrasas and libraries. Written following an academic approach, the work aims to make visible the historical position of the educational institutions established in this ancient Anatolian city, guided by documentary evidence and empirical data.

The study encompasses a broad time span, beginning with Kastamonu’s emergence as a Turkish-Islamic homeland under the rule of the Çobanoğulları in the early thirteenth century and extending to the final periods of the Ottoman Empire. Throughout this long historical journey, the city is portrayed as a vibrant center where knowledge, wisdom, and culture were cultivated. Madrasas are treated as both the spatial and intellectual carriers of this transformation; moving beyond architectural analysis, the study evaluates institutions, individuals, and scholarly production together.

The work first takes as its framework the institutionalization of Islamic education from the Suffa to the Nizāmiyya madrasas and examines the earliest educational establishments in Kastamonu within this context. Beginning with the Atabey Gazi Madrasa, the process is followed step by step by examining, in chronological continuity, the madrasas constructed during the periods of the Çobanoğulları, the Candaroğulları, and the Ottoman Empire, thereby tracing the city’s scholarly trajectory.

Subsequently, a comprehensive inventory is presented by identifying a total of 69 madrasas that operated in the city center of Kastamonu and in 13 of its districts. The endowment (waqf) records, physical conditions, teaching staff (mudarris), and student profiles of these madrasas are evaluated in the light of archival documents and official yearbooks (salnâmes).

Another major component of the study is devoted to libraries. By analyzing 21 libraries in Kastamonu and its districts, along with the book collections they housed, the city’s intellectual accumulation is revealed through concrete data.

The study also examines, from both biographical and scholarly perspectives, the late-period mudarris who served in Kastamonu’s madrasas, as well as three Shaykh al-Islams born in Kastamonu—Sâdî Çelebi, Bâlîzâde Mustafa Efendi, and Mustafa Âşir Efendi—who rose to the highest office within the Ottoman scholarly hierarchy. Through these figures, an intellectual map of the scholars nurtured by the city is drawn.

In conclusion, “*Kastamonu Madrasas Throughout History*” stands as an academic work that documents Kastamonu’s central position in Anatolia from the perspective of the history of education, supported by waqf documents, plans, and rich supplementary materials.

Keywords: Kastamonu; Madrasa; Waqf; Mudarris; Library; İsmail Bey; Yakub Ağa; Ahmed Siyahi; Şeyhülislam; Sheikh al-Islam

ÖN SÖZ

Müslümanların inanış ve anlayışına göre kendisine Allah tarafından isimlerin öğretildiği ilk insan olan Hz. Âdem ile Allah'ın halifesi konumunda olan insanlık âleminin yeryüzündeki eğitim serüveni de başlamıştır. Bu süreç, ilahi mesajları iletme üzere gönderilen bütün peygamberler aracılığıyla devam etmiş, özellikle Hz. Muhammed (sav), içinde bulunduğu toplumu eğiten ve onlara rehberlik eden bir manevi öğretmen olarak bu misyonu en üst düzeyde temsil etmiştir.

İslam tarihinde eğitimin kurumsallaşması Hz. Peygamber'in önderliğinde ilk eğitim merkezi kabul edilen Mekke'deki Dârulerkam ile başlamış, Medine döneminde Mescid-i Nebevî bünyesinde başlangıçta yoksul ve evsizlerin barınağı olarak oluşturulan ve daha sonra İslam dünyasının ilk üniversitesi olarak nitelendirilen Suffe ile önemli bir gelişim göstermiştir.

Kurumsal olarak bakıldığında başlangıçta cami/mescid merkezli başlayan ve Emeviler ile Abbasiler döneminde devam eden bu sisteme Emeviler Küttâb ve halifenin sarayını katmışlar, Abbasiler ise kitapçı dükkânları ile birlikte İslam tarihinin en önemli eğitim müesseselerinden olan "Beytülhikme"yi kazandırmışlardır. Fatımîlerin Ezher ve Dârulilm gibi yapıları da bu mirasa önemli katkılarda bulunmuştur. IX. yüzyıl ortalarından itibaren ilmî gayretlerle kurulan medreselerin sistematik hâle gelişi ise, X. yüzyıl sonlarında Nizâmülmülk tarafından tesis edilen Nizâmiye Medreseleri ile kurumsal kimliğe kavuşmuştur.

1071 Malazgirt Zaferi sonrasında Türklerin dikkatini çeken Kastamonu, XIII. yüzyıl başlarında Emir Hüsameddin Çoban liderliğinde bir Türk yurdu haline gelmiş ve Atabey Gazi Medresesi ile medrese eğitimiyle tanışmıştır. Şehir Çobanoğulları ve Candaroğulları dönemlerinde bölgenin bilim ve kültür merkezi hâline gelmiş, bu durum Osmanlı döneminde de önemini artırarak devam ettirmiştir. Bu bağlamda, Kastamonu'nun yaklaşık yedi asırlık süreçteki siyasi ve kültürel konumuyla birlikte medreseleri, üzerinde durulmayı hak eden mühim müesseselerdendir.

Bu çalışma, söz konusu medreselerin kuruluşlarını, kurucularını, vakıflarını, öğretim kadrolarını, öğrenci sayılarını, fiziki durumlarını ve okutulan derslerini konu edinmektedir.

Araştırma sürecinde Kastamonu hakkında yazılmış kitap ve makalelerin yanı sıra vakfiye metinlerinden, arşiv belgelerinden yoğun biçimde faydalanılmıştır. Çalışma her ne kadar titizlikle yürütülmüş olsa da bazı eksik ve karanlık noktaların kalması muhtemeldir. Bununla birlikte bu eser, ileride yapılacak akademik araştırmalara katkı sunacağı muhakkaktır.

Bu eserin oluşum sürecinde doğrudan veya dolaylı destek veren birçok kıymetli isim bulunmaktadır. Her birine ayrı ayrı teőekkür etmekle birlikte, bazı isimleri anmayı bir vefa borcu olarak görüyorum. Baőta, akademik yolculuğum boyunca desteklerini esirgemeyen, rehberliği ve nezaketiyle ufkumu aan Prof. Dr. Gülgün Uyar'a; vakfiye metinlerine ulaőım, zor metinlerin çözümü ve çalışmanın olgunlaőmasındaki katkıları için minnettar olduğum Prof. Dr. Bilgin Aydın'a; değerli katkılarıyla destek olan Prof. Dr. Tahsin zcan'a ve İstanbul Müftülüğü esnasında daima desteğini gördüğüm Sayın Diyanet İşleri Baőkanı Prof. Dr. Safi Arpađu'a gönülden teőekkür ederim. Ayrıca her daim manevi desteklerini hissettiğim kıymetli anne ve babama, değerli eőime ve eğitim sürecimin her aőamasında yanımıda olan sevgili evlatlarıma őıranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	ix
KISALTMALAR	xix
TABLolar	xx
KROKİLER	xxii
PLANLAR	xxii
GİRİŞ	1
1. Konu ve Kapsam	1
2. Kaynakların Değerlendirilmesi	4
3. Eserde Uygulanan Yöntem	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
TARİHTE KASTAMONU	11
A. Çobanoğulları Öncesinde Kastamonu	11
1. Kastamonu İsminin Menşei	11
2. Kastamonu'nun Coğrafi Konumu	12
3. Kastamonu'ya Hâkim Milletler	13
B. Çobanoğulları Beyliği Döneminde Kastamonu	15
1. Hüsameddin Çoban Dönemi	15
2. Alp Yürek Bey Dönemi	17
3. Muzafferüddin Yavlak Arslan Dönemi	18
4. Mahmud Bey Dönemi	20
C. Candaroğulları Beyliği Döneminde Kastamonu	20
1. Şemseddin Yaman Candar Dönemi	20
2. I. Süleyman Paşa Dönemi	21
3. İbrahim Bey Dönemi	22
4. Yakup Bey Dönemi	23
5. Âdil Bey Dönemi	23
6. Celaleddin Bayezid Dönemi	23
7. Süleyman II. Dönemi	24
8. İsfendiyar Bey Dönemi	24
9. İbrahim Bey Dönemi	26
10. İsmail Bey Dönemi	27
11. Kızıl Ahmed Bey Dönemi	29
D. Osmanlı Döneminde Kastamonu	31
İKİNCİ BÖLÜM	
İSLAM'DA EĞİTİM ve ÖĞRETİM	35

A. Hz. Peygamber ve Hulefâ-yı râşidîn Döneminde Eğitim	35
B. Emeviler Döneminde Eğitim	38
C. Abbasiler Döneminde Eğitim	38
D. Büyük Selçuklular Döneminde Eğitim	39
E. Anadolu Selçukluları Döneminde Eğitim	43
F. Osmanlı Döneminde Eğitim	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KASTAMONU MEDRESELERİ

A. Çobanoğulları Dönemi Medreseleri	47
1. Atabey Gazi Medresesi	50
a. Müftü Seyyid Hasan Efendi	55
b. Hacı Mecid (Abdülmeccid) Efendi	55
c. İskilipli Ali Efendi	55
d. Mehmed Rıza Efendi	56
2. Yılanlı Dâruşşifâsı/Medresesi	56
3. Beyçelebi (Muzafferüddin) Medresesi	57
4. Muzafferüddin Yavlak Arslan Medresesi	58
a. Mehmed Arif Efendi (1241/1825-26 – 1311/1893)	62
b. Mehmed Emin Efendi (1257/1841- 1339/1921)	63
c. İsmail Hakkı Efendi /1266/1850 - ?)	64
B. Candaroğulları Dönemi Medreseleri ve Müderrisleri	64
1. Bayramgazi Medresesi	64
2. İsfendiyar Medresesi	66
a. Raşid Efendi	68
b. Muhammed Efendi	69
c. Müftüzâde Osman Nuri Efendi (1272/1855 - ?)	69
d. Mehmed Emin Efendi (1285/1868 - ?)	71
3. İsmail Bey Medresesi	71
a. Abdülaziz Efendi (? – 1296/1879)	77
b. Hasan Efendi	77
c. Mehmed Ârif Efendi (1270/1854 - ?)	77
d. Sâlih Zühdü Efendi	79
4. Hacı Hızır Medresesi	79
5. Toygar Murad Medresesi	80
C. Osmanlı Dönemi Medreseleri ve Müderrisleri	81
I. XV. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	96
1. İbrahim Paşa Medresesi	96
II. XVI. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	98
1. Nasrullah Kadı (Hasan Ağa) Medresesi	98

a. Ahmed Hilmi Efendi	102
b. Hafız Mehmed Emin Efendi	103
c. Hafız Ahmed Efendi	104
d. Ahmed Şükrü Efendi (1873- 1949)	104
2. Koyunlu (Efendi) Medresesi	104
a. Hacı Cemil Efendi	107
b. Fazıl Efendi	107
c. Azdavaylızâde Muhammed Efendi	108
d. Abdülhalim Efendi (? – 1327/1909)	108
e. Said Efendi	108
f. İhsan Efendi	108
g. Mehmed Allâme Efendi	109
h. Mehmed Hasib Efendi	109
3. Çay (Veled-i Fethi) Medresesi	109
4. Yakub Ağa Medresesi	110
a. Ziya Efendi	114
b. Mehmed Allâme Efendi	115
5. Kara Bevvâb Medresesi	115
6. Cebrail Medresesi	116
III. XVII. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	116
1. Yenice Medresesi	116
2. Dinek Medresesi	117
3. Dârulhadis (Dârulkurrâ/Karamustafa Paşa) Medresesi	117
a. Müftü Seyyid Hasan Efendi	120
b. Mehmed Efendi	121
c. Cemil Efendi	121
d. Said Efendi	121
e. Kösezâde Mehmed Hasib Efendi (1264/1848 - ?)	121
f. Ahmed Mahir Efendi (1274/1857-58 – 1342/1925)	122
IV. XVIII. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	124
1. Münîre (Reîsülküttâb Mustafa Efendi/Bayraklı) Medresesi	124
a. Mehmed Cemaeddin Efendi	129
b. Çelenlizâde Hafız Mehmed Zühdü Efendi (1230/1814- 1330/1912)	129
c. Müsevvid Hasan Sükûti Efendi	129
d. Ali Efendi	130
e. Müftüzâde Zeynulabidin Efendi	130
f. Abdülbakizâde Hacı Ahmed Efendi	130
g. Şeyhzâde Hacı Ahmed Efendi	131
h. Araçlızâde Hasan Efendi	131
i. Cemal Efendi	131

j. Ali Behçet Efendi (? - 1323/1905)	131
k. Kethüdâzâde Hafız Osman Fevzi Efendi (1279/1863 - ?)	132
l. Olukbaşılı Ali	132
2. Numâniye Medresesi	132
a. Mehmed Efendi	134
b. Belde Müftüsü Abdullah Hilmi Efendi (? - 1310/1893)	134
c. Şekercizâde Hafız Ali Lütfü Efendi (1247/1831 - 1321/1903)	134
d. Fâzilefendizâde Muhammed Halil Efendi	135
e. Müsevvidzâde Hafız Said Efendi	135
f. Hafız Ahmed Hilmi Efendi (1275/1859 -1334/1916)	135
3. Namazgâh (Abdülbaki/Musalla) Medresesi	136
a. İbrahim b. Ali	139
b. Hacı Dedeoğlu Celil Efendi b. İbrahim	139
c. Hacı Mehmed Emin Efendi (1255/1839-40 – 1327/1909)	139
d. Hacı Mustafa Efendi	141
e. İbrahim Efendi	141
f. Emirzâde Hasan Efendi	141
g. Abdüsselam Efendi (1261/1845 - 1315/1897)	141
4. Mahmudiye (Şadırvanaltı) Medresesi	142
a. Hafız Muhammed Vasfi Efendi	144
b. Hacı Hafızzâde Fâzıl Efendi	145
c. Nazlızâde Hafız Mustafa Efendi	145
d. Hacı Mahmudzâde Mehmed Salih Efendi	145
e. Ali Hilmi Efendi	146
5. Hacı Mustafa b. Şaban Medresesi	146
V. XIX. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	146
1. Tevfikiye Medresesi	146
a. Muradzâde Hacı Mehmed b. İbrahim	149
b. Emir Efendizâde Muhammed Vasfi Efendi (? - 1303/1886)	149
c. Hacı Mustafa Efendi	149
d. Tabanalizâde Mehmed Muhlis Efendi (1270/1853 -?)	150
2. Gökdere (Honsalar) Medresesi	150
3. Merdiye (Hibetullah/Seyyid Efendi) Medresesi	152
a. Hacı Ahmed Siyahi Efendi (? --1291/1874)	154
b. Şeyh Hacı Ahmed Efendizâde Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi (1242/1826-7 - 1306/ 1889)	156
c. Câbizâde Hacı Emin Efendi	159
d. Kayalı Mehmed Hulûsi Efendi	159
e. Hafız Ömer Hulûsi Efendi	160
f. Turşucuzâde Ahmed Efendi	160

g. Hâfız Hâlid Efendi	161
h. Necmeddin Efendi (? -1300/1882-83)	162
i. Ahmed Mahir Efendi	162
4. Sıdkıye (Kuyudibi) Medresesi	163
a. Hacı Bıyıkzâde Sadık Efendi b. Hacı Raşid Ağa İbni Mehmed Said (? -1298/1881)	165
b. Mehmed Adnan Efendi (1260/1844- ?)	165
c. Muhammed Halid Efendi	166
5. Semhiye (Senâiye/Sırtlızâde) Medresesi	166
a. Ali Senâi Efendi (1230/1814-14 – 1287/1871)	168
b. Çörekçizâde Hafız Hüseyin Rifat Efendi (? - 1293/1876)	169
c. Ali Efendizâde Mehmed Zühdü Efendi (? - 1324/1906)	170
d. Azdavaylı Salih Hilmi Efendi	170
e. Onsekizzâde Hafız Abdulkadir Efendi	170
f. Hafız Süleyman Rüşdü Efendi	170
g. Hasan Rüşdü Efendi	171
h. İsmail Hilmi Efendi	171
i. Hasan Hüsnü Efendi (1277/1861 - ?)	171
j. Tahir Efendi	172
k. Hafız Ömer Efendi	172
l. Ahmed Hilmi Efendi (1286/1869 -?)	173
m. Mehmed Emin Zühdü Efendi (1297/1880 - ?)	173
6. Ziyâiye (Evliya Efendi) Medresesi	174
a. Mehmed Hulusi (Evliya) Efendi	176
b. Semercizâde Ahmed Efendi	177
c. Caferzâde Kamil Efendi	177
d. Ahmed Ziyaeddin Efendi (1286/1869-70 – 1333/1915)	177
7. Fevziye Medresesi	178
a. Şişmanzâde Mehmed Fevzi Efendi (1281/1864- ?)	179
8. Başviran Medresesi	180
VI. XX. Yüzyıl Medreseleri ve Müderrisleri	181
A. Kastamonu Merkez Medreseleri ve Müderrisleri	181
1. Enisiye (Dursun Efendi) Medresesi	181
a. Dursunzâde Mehmed Hilmi Efendi (1280/1864 - ?)	183
B. Ağıl Medreseleri ve Müderrisleri	184
1. Fevziye Medresesi	184
2. Tevfikiye Medresesi	185
a. Hüseyin Efendi	185
C. Araç Medreseleri ve Müderrisleri	185
1. Niyâziye Medresesi	185

a. Macarzâde Mehmed Kamil Efendi (1264/1848 – 1939)	186
2. Abdalpaşa Medresesi	187
a. Hasan Tahsin Efendi (1288/1871-72 - 1936)	187
3. İğdir (Tevfikiye) Medresesi	189
a. Hasan Tahsin Efendi	189
4. Tavşanlı (Boyalı) Medresesi	189
a. Mehmed Şevki Efendi	190
D. Azdavay Medreseleri ve Müderrisleri	190
1. Hoca Muhyiddin Medresesi	190
a. Abdullah Lütü Efendi	193
b. İsmail Efendi	193
2. Osmaniye Medresesi	193
a. Salih Efendi	194
3. Kenzülrifân Medresesi	194
a. Mustafa Münib Efendi (1267/1851 - ?)	195
4. Hamidiye (Taş) Medresesi	196
E. Bozkurt Medreseleri ve Müderrisleri	196
1. Pazaryeri Medresesi	196
a. Hasan Hilmi Efendi	197
F. Cide Medreseleri ve Müderrisleri	197
1. Feyzülhamîdî Medresesi	197
a. Hüseyin Hâmî Efendi	198
b. Mehmed Cemaleddin Efendi (1287/1870-71 - 1327/1909)	199
c. İsmail Hakkı Efendi (1294/1877-78 - ?)	200
2. Çavuş Karyesi Medresesi	201
G. Daday Medreseleri ve Müderrisleri	201
1. Kolkukaraoğlu Medresesi	201
a. Kütahyalı Halil Hilmi Efendi	202
b. Mehmed Hilmi Efendi	202
2. Avniye Medresesi	203
a. Hüseyin Vehbi Efendi	204
b. Mehmed Rüşdü Efendi (1279/1862 – 1924)	205
H. Devrekâni Medreseleri ve Müderrisleri	206
1. İsmail Bey Medresesi	206
2. Tevfikiye Medresesi	207
a. Osman Fevzi Efendi	210
b. Hafız Osman Efendi	210
3. Mehmed Efendi Medresesi	211
a. Şişmanzâde İbrahim Efendi	212
İ. İnebolu Medreseleri ve Müderrisleri	212
1. İnebolu Medresesi	212

a. Salih Zühdü Efendi	214
b. Ahmed Hamdi Efendi (1290/1874 – 1928)	214
J. Küre Medreseleri ve Müderrisleri	215
1. Abdüssamed Medresesi	215
2. Müftüzâde Medresesi	216
a. Sadık Efendi	216
2. Abdi Efendi Medresesi	216
a. Sadık Efendi	217
3. Canbazoğlu Medresesi	217
a. Sadullah Efendi	217
4. Cami-i Kebîr (Yahşi) Medresesi	217
a. Hafız Halid Efendi	218
5. Hacı Hasan Ağa Medresesi	218
a. Halid Efendi	218
K. Seydiler Medreseleri ve Müderrisleri	218
1. Feyziye Medresesi	218
a. Ali Rıza Efendi	219
L. Şenpazar Medreseleri ve Müderrisleri	219
1. Şir Ali Bâni (Şehribani/Burhaneddin) Medresesi	219
a. İsmail Hakkı Efendi	220
b. Mehmed Cemaledin Efendi (1287/1870-71 - 1327/1909)	220
M. Taşköprü Medreseleri ve Müderrisleri	221
1. Abdal Hasan Medresesi	221
2. Harabe Medresesi	222
3. Abayzâde (Mizancızâde Kamil Ağa İbn Ahmed Bin Süleyman) Medresesi	222
4. Hacı Osman Ağa Medresesi	223
a. Müftü Mehmed Arif Efendi	225
b. Hacı Hatib Efendi (1254/1838 - ?)	225
5. Ayvalı Medresesi	226
a. İsmail Hilmi Efendi	227
6. İhsaniye Medresesi	228
7. Hacı Ahmed Efendi (Taş Camii) Medresesi	229
a. Çilingirzâde İsmail Hakkı Efendi (1266/1850 – 1920)	230
b. Bekir Raşid Efendi (1286/1869 - ?)	231
N. Tosya Medreseleri ve Müderrisleri	232
1. Abdürrezzak Medresesi	232
a. Hasan Efendi	234
2. Abdurrahman Paşa (Câmi-i Cedîd) Medresesi	234
a. Mehmed Bahâeddin Efendi (1284/1867 – 1928)	237
3. Çevlik Medresesi	238
a. Mehmed Efendi	238

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KASTAMONU MEDRESE ve TEKKE KÜTÜPHANELERİ	239
Çabanoğulları Beyliği Kütüphaneleri	242
1. Atabey Gazi Medresesi Kütüphanesi	242
2. Yılanlı Dergâhı Kütüphanesi	243
3. Taşköprü Muzafferüddin Gazi Medresesi Kütüphanesi	244
Candaroğulları Dönemi Kütüphaneleri	244
1. İsmail Bey Kütüphanesi	244
Osmanlı Dönemi Kütüphaneleri	246
1. Şeyh Şaban-ı Velî Kütüphanesi	246
2. Münîre Medresesi (Reisülküttâb Hacı Mustafa Efendi) Kütüphanesi	247
3. Numâniye Medresesi Kütüphanesi	248
4. Dârulkurrâ Medresesi Kütüphanesi	249
5. Merdiye Medresesi Kütüphanesi	250
6. Sıdkıye Medresesi Kütüphanesi	251
7. Namazgâh (Abdülbaki) Medresesi Kütüphanesi	252
8. Semhiye Medresesi Kütüphanesi	252
9. Ziyâiye (Evliya Efendi) Medresesi Kütüphanesi	253
10. Hâli diye Kütüphanesi	253
11. Fırka-i Askeriye Kütüphanesi	255
12. İnebolu Hamidiye Medresesi Kütüphanesi	255
13. Taşköprü Osman Ağa Kütüphanesi	256
14. Taşköprü Ayvalı Medresesi Kütüphanesi	257
15. Taşköprü Hacı Ahmed Efendi Medresesi Kütüphanesi	257
16. Tosya Abdürrezzak Medresesi Kütüphanesi	258
17. Tosya Abdurrahman Paşa Medresesi Kütüphanesi	258

BEŞİNCİ BÖLÜM

KASTAMONULU ŞEYHÜLİSLAMLAR	261
1. Sâdî Çelebi	261
2. Bâlîzâde Mustafa Efendi	263
3. Mustafa Âşir Efendi	265

SONUÇ	267
--------------	-----

KAYNAKÇA	269
-----------------	-----

1. Arşiv Belgeleri	269
2. İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi	271
3. Kaynak Eserler	271
4. Makale ve Ansiklopedi Maddeleri	278

EKLER	285
--------------	-----

DİZİN	355
--------------	-----

KISALTMALAR

b.	: Bin
bkz.	: Bakınız
BOA	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı-Osmanlı Arşivi
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İMMA	: İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi
İSAM	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
KVS	: Kastamonu Vilayet Salnâmesi
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
SNMU	: Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye
sy.	: Sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik
TTK	: Türk Tarih Kurum
vb.	: Ve benzeri
VGMA	: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
vs.	: Vesaire

TABLÖLAR

Tablo 1. Beylikler Döneminde Anadolu'da Kurulan Medreseler Tablosu	48
Tablo 2. Kastamonu'da Beylikler Döneminde Yaptırılan Medreseler Tablosu	50
Tablo 3. Atabey Gazi Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	54
Tablo 4. Muzafferüddin Yavlak Arslan Medresesi'in Farklı Yıllardaki Gelir Tablosu	60
Tablo 5. Muzafferüddin Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	62
Tablo 6. İsfendiyar Medresesi Son Dönem Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	67
Tablo 7. İsmail Bey Medresesi Son Dönem Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	76
Tablo 8. Kastamonu'da Osmanlı Döneminde Merkezde Yapılan Medreselerin Dağılım Tablosu	83
Tablo 9. Osmanlı Döneminde Kastamonu'ya Bağlı İlçelerde Bulunan Medreselerin İcmal Tablosu	85
Tablo 10. 1253/1837 Yılında Kastamonu Merkezde Bulunan Medrese ve Öğrenci Sayıları Tablosu	87
Tablo 11. 1332/1914 Yılında Kastamonu ve İlçelerinde Bulunan Medrese, Müderris ve Öğrenci Sayıları Tablosu	89
Tablo 12. Huzur Derslerine Katılan Kastamonulu Müderrisler Tablosu	93
Tablo 13. 1290/1874 Salnamesine Göre Kastamonu Medreseleri Müderrisleri ile Okutulan Dersler Tablosu	95
Tablo 14. Nasrullah Kadı Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	102
Tablo 15. Koyunlu Nam-ı Diğer Efendi Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	107
Tablo 16. Yakub Ağa Medresesi Son Dönem Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	114
Tablo 17. Dârulhadis/ Dârulkurrâ (Karamustafa Paşa) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	120
Tablo 18. Münîre Medresesi Son Dönem Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	128
Tablo 19. Numâniye Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	133
Tablo 20. Namazgâh/Abdülbaki Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	138
Tablo 21. Mahmûdiye (Şadırvanalıtı) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	144
Tablo 22. Tevfikiye Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	148
Tablo 23. Gökdere Medresesi 1248/1832 Yılı Öğrenci Listesi Tablosu	151
Tablo 24. Merdiye (Hibetullah/Seyyid Efendi) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	153

Tablo 25. Sıdkıye (Kuyudibi) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	165
Tablo 26. Semhiye (Senâiye/Sırtlızâde) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	167
Tablo 27. Ziyâiye (Evliya Efendi) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	176
Tablo 28. Hoca Muhiddin (Muhyiddin) Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları	192
Tablo 29. Kolukaraoğlu Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	202
Tablo 30. Avniye Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	204
Tablo 31. Devrekâni Tefkiye Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	210
Tablo 32. İnebolu Hamidiye Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	213
Tablo 33. Şir Ali Bâni Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	220
Tablo 34. Taşköprü Osman Ağa Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	225
Tablo 35. Abdürrezzak Medresesi Müderris Kadrosu ve Öğrenci Sayıları Tablosu	234
Tablo 36. Kastamonu ve İlçelerinde Tedrisatta Bulunmuş Olan Medreselerin İcmal Tablosu	301
Tablo 37. 1321 Yılında Kastamonu Merkez ve İlçelerinde Bulunan Kütüphane ile Kitap Sayıları Tablosu	343

KROKİLER

Kroki 1. İsmail Bey Külliyesi'nin Vaziyet Krokisi	294
Kroki 2. Yakub Ağa Külliyesi Vaziyet Krokisi	305
Kroki 3. 1925 Yılına Ait Kastamonu Şehir Krokisi	320
Kroki 4. Yılanlı Külliyesi'nin 1325/1907 Yılına Ait Tamir Krokisi	344

PLANLAR

Plan 1. İsmail Bey Medresesi Planı	294
Plan 2. Yakub Ağa I. Medresesi Planı	305
Plan 3. Yakub Ağa II. Medresenin Planı	306
Plan 4. Yakub Ağa Sıbyan Mektebi Planı	306
Plan 5. Reîsülküttâb (Hacı Mustafa Efendi/Münîre/Bayraklı) Medresesi Planı	309
Plan 6. Şeyh Şaban-I Velî Kütüphanesi Kat Planları	345
Plan 7. Münîre Medresesi Kütüphanesi'nin Planı	346
Plan 8. Numâniye Medresesi Kütüphanesi'nin Planı	347
Plan 9. Hâliidiye Kütüphanesi Planı	349